
ПСИХОЛОШКИ ОКВИРИ ПРЕДУЗЕТНИЧКИ ОРИЈЕНТИСАНОГ ОБРАЗОВАЊА

[Драгана Бјекић и Лидија Златић (2021). *Психологија предузетништва: наставник у фокусу*. Ужице: Педагошки факултет, стр. 242].

Монографија *Психологија предузетништва: наставник у фокусу* постала је 2021. године доступна научној и стручној јавности у Србији. Препознатљив је циљ ауторки да тему предузетништва и предузетничког образовања расветле из угла система психолошких дисциплина – психологије образовања, психологије личности, психологије рада, а посебно психологије наставника и образовања наставника. Психолошки аспекти предузетништва су основна тема ове монографије, али су разматрани из угла наставника, односно онога што је наставнику потребно за предузетнички оријентисану наставу и образовање.

У контексту савремене образовне политике, предузетничко образовање, односно образовање за предузетништво и предузетничке компетенције као кључне компетенције за доживотно учење, препознато је и у систему образовања и васпитања у Србији, али још увек није пропраћено одговарајућим научним и стручним публикацијама. Уочавајући да је потребно систематизовати сазнања о предузетничким компетенцијама и предузетничком образовању, али отворити и нова истраживачка питања, ауторке су искусно приступиле и успеле да напишу научну публикацију доступну различитим учесницима у процесу предузетничког образовања (истраживачима, креаторима програма, наставницима, друштвеној заједници).

У овој публикацији је концепт предузетничких компетенција истраживан кроз разматрање два значења овог појма: (а) предузетничке компетенције као компетенције професионалног деловања предузетника (када је то каријерно опредељење), и (б) предузетничке компетенције као генералне трансферзалне компетенције неопходне за деловање сваке особе (компетенцијске компоненте сваког пословања и деловања); али је фокус ових претрага и основно опреде-

љење било на страни предузетничких компетенција као трансферзалних кључних компетенција.

У оквиру монографије је издвојено девет тематских целина којима се концепт предузетништва и предузетничких компетенција разматра из угла психологије као научног система и наставника као професионалца који треба да допринесе развоју предузетничких компетенција својих ученика, а при томе и сам да оснажује сопствене предузетничке компетенције. Основна поглавља монографије су:

- 1) Увод: наставник и предузетничко образовање,
- 2) Психологија предузетништва и науке о предузетничком образовању,
- 3) Психолошке теорије предузетништва,
- 4) Психолошки приступи предузетништву,
- 5) Предузетничке особине или предузетничка личност: ка предузетничким компетенцијама,
- 6) Културолошки оквири предузетништва,
- 7) Предузетничко образовање,
- 8) Развој наставникове компетентности за предузетнички оријентисану наставу,
- 9) Завршна разматрања: ка психологији предузетништва и предузетничког развоја наставника.

Након завршних разматрања следи поглавље Литература, које садржи импресиван број коришћених референци, укупно 342 и може се сматрати својеврсном полазном библиографијом у овој области за све будуће истраживаче заинтересоване за тему психологије предузетништва и предузетништва наставника.

На крају, после резимеа књиге на српском и енглеском језику, дат је Прилог са списком часописа из области предузетништва, а потом индекси аутора и појмова који омогућавају читаоцу једноставнији приступ појединим појмовима и доприносима цитираних аутора.

Шта су основни садржаји и поруке ове монографије?

Садржаји су груписани око четири централне теме: предузетништво као друштвени феномен и тема научних система и научних истраживања; предузетничке особине и компетенције у психолошким теоријама и приступима; друштвени фактори предузетничког образовања – културолошки оквири и образовна политика и пракса; предузетничко образовање и наставничково професионално деловање оријентисано ка развоју предузетничких компетенција.

У уводном делу (I поглавље) разматрани су основни појмови: предузетништво, предузетник, предузетничко образовање, предузетничке компетенције у контексту међународне образовне политике, али и у односу на друге трансфералне компетенције. Разграничена су два приступа предузетничком образовању – оспособљавање за професионално предузетничко деловање (образовање предузетника) и развој предузетничких компетенција као широко применљивих компетенција у различитим сферама деловања, што је издвојено и као посебан задатак наставника свих наставних предмета. У другом поглављу је указано на повећање интересовања научне заједнице за теме из области предузетништва, а посебно на важност предузетничког образовања за промоцију предузетничког деловања. Дуга традиција часописа из области предузетништва је омогућила утемељење предузетништва као научне области, али и посебних дисциплина.

Следећа три поглавља се односе на тумачење предузетништва из оквира психолошке науке. У трећем поглављу феномен предузетништва се интерпретира из угла најзаступљенијих психолошких теорија. Сажето су, с фокусом на допринос у разумевању предузетништва, приказане теорија планираног понашања, теорија предузетничких догађаја, теорија предузетничких очекивања, акциона регулациона теорија, теорија мотивације постигнућа и теорије локуса контроле. С обзиром на комплексност феномена и тешкоће целовитог тумачења разних аспеката предузетништва, изложена су два доминантна психолошка приступа, обухватнија од теорија ужег домен – когнитивно-развојни приступ предузетништву и социјално-психолошки приступ предузетништву (IV поглавље). Уважавајући тренутно место петофакторског модела личности у савременој психологији, као и утицај на разумевање предузетничке личности, ауторке су с пуно оправдања представиле стручној јавности импликације овог модела за разумевања предузетничког понашања и компетенција. Расправу да ли користити као базични конструкт „предузетничке компетенције”, или се истраживачки и практично бавити „предузетничким особинама”, или трагати за свеобухватним концептом „предузетничка личност”, ауторке су, полазећи од приказа прегледа предузетничких особина, нагласак у наредном, петом поглављу поставиле на конструкту „предузетничке компетенције”. Предузетничка оријентација као једна од кључних компетенција добила је посебно место у поглављу јер је, као једна од вредносних оријентација, формативна за професионално деловање наставника, чији је рад и основни оквир читаве публикације. Предузетничке компетенције наставника су приказане прегледом истраживања различитих компетенција често истраживаних и независно од предузетништва, али које су саставни део и основа предузетничког понашања.

Ауторке у Културолошким оквирима предузетништва (VI поглавље) приказују развој предузетничких култура у склопу националних и регионалних култура и са посебном пажњом их компарирају приказујући какво је стање у Србији. Истичу да културолошки оквири долазе до изражаја и

у приступу предузетничком образовању, а то се тиче и шире образовне политике, али да интернационална образовна политика ублажава различитости и подстиче универзалне моделе предузетничког образовања.

Сама суштина и актери предузетничког образовања оквири су наредних поглавља. Предузетничко образовање, његове специфичности и модели који се примењују у региону и у развијеним земљама света, предмет су сложених разматрања (VII поглавље). Европска образовна политика у области предузетништва и предузетничких компетенција као кључних компетенција, са посебним освртом на образовне прилике у Србији и земљама у окружењу, пре свега оних које користе међусобно разумљив језик, приказана је са нагласком на импликацијама за образовну праксу и креирање предузетнички оријентисане наставе. Као наставници са искуством и добри познаваоци наставног процеса и суштинске важности образовних исхода, ауторке посебну пажњу посвећују дефинисању компетенција наставника за предузетничку наставу (VIII поглавље). Разматрање улога наставника у предузетнички оријентисаном образовању, њихово иницијално образовање и стручно усавршавање за остваривање ових улога, и развој њихових предузетничких компетенција, објединили су теме развијане у претходним поглављима.

Монографија је заокружена завршним разматрањима (IX поглавље) у коме ауторке подсећају на психолошки оквир развоја предузетничких компетенција, и на педагошке и методичке оквире предузетничког образовања. Усмеравајући педагошку праксу и професионално деловање наставника, нагласиле су важност оснаживања предузетнички оријентисаног наставника, преузимајући као важну поруку применљиву на предузетништво „Увек циљај Месец! Ако промашиш, наћи ћеш се међу звездама!”

Рецензенткиње су посебно нагласиле поједине садржаје монографије, али и указале на значајне доприносе научној и стручној заједници.

Проф. др Снежана Стојиљковић истиче да: „Монографија [...] представља прву обухватну научну публикацију из домена психологије предузетништва на српском језику. Утемељена је на прегледу релевантне литературе [...] о суштини предузетништва, специфичностима његових појавних облика у оквиру различитих култура, као и ономе што има универзално важење, па је од користи и у нашој средини. Ауторке су уложиле знатан труд да систематизују доступне информације и приближе их ширем кругу заинтересованих, поред оних из психолошке научне и стручне јавности. Свако поглавље је добро осмишљено, садржи кључне појмове и теоријски утемељена објашњења, а надаље их је могуће и допунити и разрадити са више детаља. Јасан стил говори о искусним истраживачима и познаваоцима научне методологије и методике.”

(извод из рецензије)

Проф. др Снежана Маринковић наглашава: „Монографија је писана научним стилем и резултат је вишедеценијског проучавања ауторки из области психологије наставника. Намењена је истраживачима из области психологије, посебно психологије наставника, креаторима програма образовања и усавршавања наставника, као и практичарима усмереним ка развоју и унапређивању предузетничких компетенција ученика, што је један од новијих захтева постављених пред наставнике. Предузетнички оријентисан наставник добар је модел за своје ученике да развијају предузетничке компетенције. Монографија врши синтезу теоријских и емпиријских резултата ауторки, али, уз њихов критички осврт на систематски прегледана достигнућа у области психологије предузетништва, развија теоријски и методолошки оквир проучавања и унапређивања предузетничке компетентности наставника. Књига отвара и нека питања за будућа истраживања из области психологије предузетништва и предузетничког образовања.”

(извод из рецензије)

Проф. др Благоица Златковић наводи да „избором садржаја, начином структурисања, начином излагања и систематизације релевантне литературе монографија представља дело које ће бити неопходна литература како у научним, тако и стручним разматрањима предузетничког образовања и предузетничких компетенција, стварајући обресе психологије предузетништва и психологије предузетничког образовања примерене научној пракси у Србији. Предлог конципирања новог интердисциплинарног подручја у систему психолошких наука, којим се одговара на актуелне потребе друштва и потврђује спремност образовања да на њих одговори, сведочи о визионарству ауторки и њиховој зрелости да одговоре на овај изазов.”

(извод из рецензије)

Ауторке проф. др Драгана Бјекић и проф. др Лидија Златић у предговору су јасно нагласиле сврху ове публикације истичући да су се, поред научне сврхе ове монографије, руководиле и потребама педагошке праксе, а посебно потребама наставника. Намера да из угла психологије систематизују приступе предузетништву и предузетничком образовању, а истовремено да напишу дело разумљиво и доступно наставницима на којима је примарна одговорност да усмере развој предузетничких компетенција ученика у предузетнички оријентисаној настави, у потпуности је остварена. У томе се огледа и један специфичан допринос ове монографије, јер она са лакоћом комуницира са читаоцима различитих и нивоа образовања и научних и стручних области. Та лакоћа читања и утисак јасноће у приказу сложених интердисциплинарних поља чини ову књигу посебно драгоценом.

На крају, каже се да не треба судити о књизи по њеним корицама, и наравно, не треба *само* по томе судити, али у овом случају дају себи слободу да направим два завршна коментара полазећи управо од корица. Први се односи на то да естетски доживљај дубине простора на насловним корицама

савршено одговара ономе што је приказано између корица, дубокој сложености и динамичности садржаја који је обрађен у књизи. А други је информисан радним и личним биографијама ауторки: у овом времену хиперпродукције свега, увек бих са радошћу одабрала публикацију која на корицама носи имена ауторки и са поверењем да је оно што је између корица високо професионално, квалитетно, систематизовано и иновативно. Таква је и монографија *Психологија предузетништва: наставник у фокусу* укратко представљена у овом приказу, за коју сам сигурна да ће у годинама које долазе бити незаобилазан извор за различите актере којих се тиче област предузетничког образовања.

Др Милица Стојковић, доцент
Факултет техничких наука у Чачку Универзитета у Крагујевцу